

Examenvakken zonder specifieke lerarenopleiding

Een onderzoek naar mogelijke oplossingen

EXAMENVAKKEN ZONDER
SPECIFIEKE LERARENOPLEIDING

Een onderzoek naar mogelijke
oplossingen

- eindrapport -

Drs.F.E.M. Berndsen
Dr. M.C. Paulussen

Amsterdam, september 2011
Regioplan publicatienr. 2127

Regioplan Beleidsonderzoek
Nieuwezijds Voorburgwal 35
1012 RD Amsterdam
Tel.: +31 (0)20 - 5315315
Fax : +31 (0)20 - 6265199

Onderzoek, uitgevoerd door Regioplan
Beleidsonderzoek in opdracht van het ministerie
van OCW.

1 INLEIDING

Door de invoering van de Wet op de beroepen in het onderwijs (de Wet BIO) is de benoembaarheid van docenten in het voortgezet onderwijs gewijzigd. Eén van de gevolgen van deze wet is dat de wetgeving op het gebied van de onderwijsbevoegdheid is vereenvoudigd. Op elk getuigschrift van de lerarenopleiding moet vermeld worden welke onderwijsbevoegdheid eraan verbonden is. Dit systeem blijkt niet sluitend voor alle schoolvakken, omdat er in het voortgezet onderwijs vakken worden gegeven waarvoor geen lerarenopleiding bestaat.

Het ministerie van OCW wil door middel van een wijzigingswet de onduidelijkheid rondom de benoembaarheid oplossen. Het ministerie heeft daarom behoefte aan een oplossingsgericht onderzoek naar de problematiek van de benoembaarheid van docenten voor vijftien examenvakken in het voortgezet onderwijs waarvoor geen (duidelijke) lerarenopleiding bestaat. Het ministerie heeft Regioplan gevraagd om dit onderzoek uit te voeren en advies te geven voor de mogelijke oplossingen.

Voor dat we ingaan op de opzet van het onderzoek, beschrijven we eerst de achtergrond van het probleem.

1.1 Achtergrond

Tot 1 augustus 2006 gold voor de benoeming van docenten in het voortgezet onderwijs de Regeling bewijzen van bekwaamheid OWVO. Deze regeling was zeer specifiek op het gebied van bevoegdheden en bepaalde per getuigschrift, per bewijs van bekwaamheid en voor alle bijzondere onderwijsakten die er zijn, waar en aan wie een docent les mag geven. Dit overzicht was zeer omvangrijk, ingewikkeld en onoverzichtelijk.

Met de Wet beroepen in het onderwijs (de Wet BIO) die op 1 augustus 2006 in werking is getreden, is deze regeling komen te vervallen en wordt de benoembaarheid van docenten op een andere manier geregeld. In plaats van een lange lijst is er een eenvoudigere regeling gekomen, waardoor de onderwijsbevoegdheid bepaald wordt door wat er op het getuigschrift van de lerarenopleiding wordt vermeld. De lerarenopleiding volgt daarin de voor het betreffende vak geldende bekwaamheidseisen.

Dit eenvoudigere systeem blijkt echter geen sluitende oplossing voor alle schoolvakken die er zijn. Zo zijn er vakken waarvan de naamgeving is gewijzigd en zijn er nieuwe vakken waarvoor geen specifieke lerarenopleiding bestaat. Het gevolg hiervan is dat het niet duidelijk is welke docenten op deze vakken mogen worden benoemd. De enige uitweg is dat de minister individuele docenten op basis van artikel 33.16 van de WVO een verklaring

mag geven dat een leraar geacht wordt te voldoen aan de bekwaamheids-eisen voor een vak of programmaonderdeel waarvoor geen lerarenopleiding bestaat. Dit is echter geen oplossing voor vakken die op grote schaal voorkomen.

Het ministerie is voornemens om onder andere deze lacune te repareren door middel van een wijzigingswet.¹ Voor vakken waarvoor geen lerarenopleiding is (en ook niet kan komen, omdat het een vak is wat te weinig gegeven wordt om een separate lerarenopleiding voor op te richten), zal door middel van een conversietabel de bevoegdheid moeten worden geregeld. In deze conversietabel wordt vastgelegd welke bevoegdheid voor welk vak nodig is om een ander vak te geven.

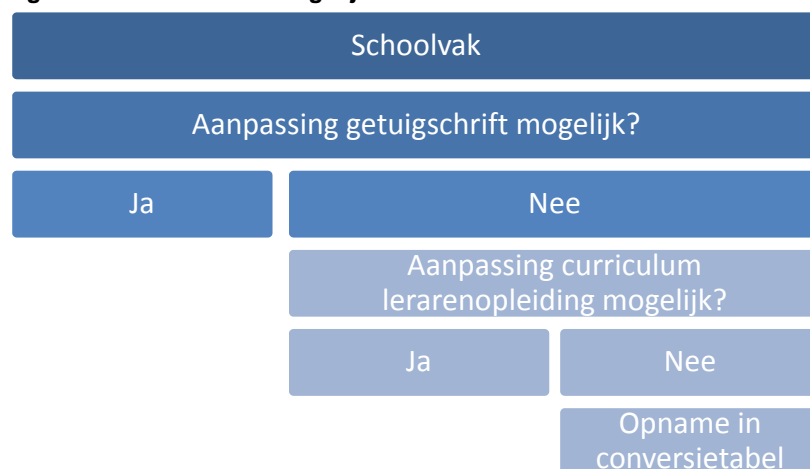
Aangezien voor de onderbouw alleen kerndoelen in de wet zijn vastgelegd en geen vakken, heeft het ministerie de focus gelegd op examenvakken. Het ministerie heeft inmiddels vijftien vakken vastgesteld die mogelijk in aanmerking kunnen komen om opgenomen te worden in de conversietabel. Hoogstwaarschijnlijk zijn dit niet allemaal vakken die opgenomen hoeven te worden in de conversietabel, maar vooralsnog is het voor deze vakken niet helemaal duidelijk of er een aansluitende lerarenopleiding voor is. Na de start van het onderzoek bleek dat er enkele vakken ontbraken. Daarom zijn Algemene Natuurwetenschappen en Sport, Dienstverlening en Veiligheid alsnog in het onderzoek meegenomen. Hieronder noemen wij de zeventien vakken en het probleem dat er momenteel mee is.

¹ Naast dit onderdeel is het ministerie voornemens om ook weer pabogediplomeerden toe te staan in het praktijkonderwijs te werken. Met de inwerkingtreding van de Wet op de beroepen in het onderwijs (Wet BIO, 1-8-2006) is deze benoembaarheid voor docenten met een pabogetuigschrift komen te vervallen. Er is op dit moment een wetsvoorstel in voorbereiding om deze benoembaarheid voor het praktijkonderwijs met terugwerkende kracht te herstellen.

Tabel 1.1 Overzicht examenvakken

Vak	Bijzonderheid
Maatschappijleer/Maatschappijwetenschap Natuur, Leven en Technologie (NLT) Economie/Algemene Economie	Onduidelijk of vakken verschillen Geen lerarenopleiding Dezelfde vakken, maar staan niet als zodanig vermeld
Bedrijfseconomie/Management en Organisatie	Geen directe lerarenopleiding voor
Kunst (beeldende vorming) Kunst (muziek)	Geen duidelijke lerarenopleiding Nog onduidelijk of er een lerarenopleiding is
Kunst (drama) Kunst (dans)	Geen duidelijke lerarenopleiding Geen duidelijke lerarenopleiding
Textiele vormgeving Bewegen, Sport en Maatschappij	Onduidelijk of vak nog bestaat Onduidelijk of lerarenopleiding lichamelijke opvoeding voldoende is
Onderzoek en Ontwerp Maatschappijleer I en II	Geen lerarenopleiding Is lerarenopleiding maatschappijleer voldoende
Kunstvakken I	Is lerarenopleiding Kunst (algemeen) voldoende
NASK I en II Geschiedenis en Staatsinrichting	Geen lerarenopleiding voor Is lerarenopleiding Geschiedenis voldoende?
Algemene Natuurwetenschappen Sport, Dienstverlening en Veiligheid	Geen lerarenopleiding voor Onduidelijk of lerarenopleiding lichamelijke opvoeding voldoende is

Het ministerie heeft, voordat er een conversietabel wordt opgesteld, behoefte aan een onderzoek waarbij per vak wordt uitgezocht of er inderdaad geen aansluitende lerarenopleiding voor is. Mocht dit niet het geval zijn, dan is het de vraag of uitsluitend een aanpassing van het getuigschrift volstaat of dat er een andere oplossing nodig is. Hieronder vermelden we door middel van een stroomschema wat de mogelijkheden zijn.

Figuur 1.1 Overzicht mogelijkheden: stroomschema

Pas als de andere opties niet mogelijk zijn, kan er gekozen worden voor een opname in de conversietabel.

1.2 Doel en onderzoeksvragen

Het ministerie heeft ons gevraagd om in kaart te brengen wat de mogelijke oplossingen zijn voor een aantal examenvakken waarvoor geen duidelijke bevoegdheid is. Om dit in kaart te brengen, hebben we de onderstaande onderzoeksvragen geformuleerd.

- 1a Wat is de naam en de inhoudsbeschrijving van het vak in het examenbesluit vo?
- 1b Klopt het dat er voor dat vak geen specifieke lerarenopleiding bestaat die een correcte bevoegdheid voor het vo afgeeft?
- 2 Bestaat er voor het schoolvak een nauw verwante lerarenopleiding? Hoe staan die opleidingen geregistreerd in het Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs?
- 3a Is het slechts een probleem van naamgeving en niet van inhoud, zodat de oplossing gevonden kan worden in een verzoek aan de lerarenopleidingen het schoolvak correct te vermelden op het getuigschrift?
- 3b Sluit de lerarenopleiding inhoudelijk niet helemaal aan bij het betreffende schoolvak? Zijn de lerarenopleidingen bereid en in staat om het schoolvak, met ingang van studiejaar 2012-2013, toe te voegen aan het getuigschrift? In hoeverre moeten zij dan het bestaande curriculum aanpassen?
- 4a Welke schoolvakken waarvoor de lerarenopleidingen geen bevoegdheid kunnen of willen afgeven, moeten worden meegenomen in een door OCW op te stellen conversietabel?
- 4b Hoe kan OCW komen tot een goede conversietabel? Ofwel, welke bekwaamheidseisen of opleidingseisen moeten worden gekoppeld aan het vak?

Naast de in de vorige paragraaf genoemde vakken bleek tijdens de bijeenkomst van de overleggroep Conversietabel bevoegdheden van 21 februari dat ook bevoegdheden voor andere vakken zoals CKV onduidelijk zijn en dat het niet alleen gaat om bevoegdheden die vanaf het jaar 2012-2013 ontleend kunnen worden aan een getuigschrift, maar ook om eerder behaalde bevoegdheden. Dit laatste speelt een rol omdat er onduidelijkheid bestaat over rechten die ontleend kunnen worden aan in het verleden behaalde bevoegdheden. Alhoewel dit niet expliciet in de opdracht aan RegioPlan verwerkt is, hebben we dit in de slipstream van het onderzoek meegenomen.

Hieronder gaan we in op de manier waarop we het onderzoek hebben aangepakt.

1.3 Aanpak

Het onderzoek bestond met name uit gesprekken met een groot aantal betrokkenen, aangevuld met een beperkte deskresearch vooraf. Hieronder bespreken we de aanpak.

Om meer zicht te krijgen op de inhoud van de schoolvakken en de eventueel bijbehorende lerarenopleiding, zijn we gestart met een beperkte deskresearch. We hebben hiervoor het eindexamenbesluit bestudeerd en de syllabi van de verschillende examenvakken. Bovendien hebben we het Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs bekeken om in kaart te brengen welke bijbehorende opleidingen er zijn.

Vervolgens hebben we een groot aantal interviews met betrokkenen gehouden om zicht te krijgen op de problematiek van de aansluiting tussen schoolvak en lerarenopleiding en de mogelijke oplossingen. Hiervoor hebben we allereerst contact opgenomen met vertegenwoordigers van de bij het Platform voor Vakinhoudelijke Verenigingen Voortgezet Onderwijs (VVVO) aangesloten vakverenigingen. Vervolgens hebben we gesproken met diverse scholen. De derde serie met interviews heeft plaatsgevonden met vertegenwoordigers van lerarenopleidingen, waaronder met leden van ADEF (Algemeen Directeuren-overleg Educatieve Faculteiten) en ICL (Interdisciplinaire Commissie Lerarenopleidingen). In de onderstaande tabel geven we aan met wie we contact hebben gehad.

Interviews

VVVO

Nederlandse Vereniging van Leraren Maatschappijleer (NVLM)
Vereniging Geschiedenisdocenten Nederland (VGN)
Vereniging van leraren in de economisch/maatschappelijke vakken (Vecon)
Nederlandse Vereniging voor het Onderwijs in de Natuurwetenschappen (NVON)
Vereniging Onderwijs Kunst en Cultuur (VONKC)
Stichting Educatieve Dans (StED) en Nederlandse Beroepsvereniging van
Danskunstenaars (NDBK)
Beroepsvereniging voor docenten theater en drama (BDD)
Vereniging Leraren Schoolmuziek (VLS)
Koninklijke Vereniging van Leraren Lichamelijke Opvoeding (KVLO)

VO-Raad (Liesbeth Augustijn)

Scholen

Werkmancollege (Groningen)
Copernicus scholengemeenschap (Hoorn)
Dalton-Vatel (Voorburg)
Christelijke scholengemeenschap Veenendaal (Veenendaal)
SG de Overlaat (Waalwijk)
Koning Willem II college (Tilburg)
Eerste Christelijk Lyceum (Haarlem)
Martinuscollege (Grootebroek)
St Jozefschool voor mavo (Vlaardingen)

Lerarenopleidingen

Onderwijscentrum VU (dhr. Dengerink en dhr. Beishuizen)
Windesheim/ADEF (dhr. Stomp)
Universiteit Twente (vak O&O)
Artez, Hogeschool voor de kunsten (kunstvakken)
Windesheim (beeldende kunst en vormgeving)
Windesheim (economie)
ICLON Leiden (Maatschappijwetenschappen)
Hogeschool Arnhem-Nijmegen (NASK)
Hogeschool Arnhem-Nijmegen (Economie)
Universiteit van Tilburg (Maatschappijwetenschappen)

Met alle vertegenwoordigers hebben we het vak, of de vakken, doorgenomen waarover de betreffende contactpersoon iets kon vertellen. Alle interviews waren erop gericht om vast te stellen in hoeverre er sprake was van een probleem. Is er inderdaad sprake van dat er geen lerarenopleiding is die een bevoegdheid geeft voor het betreffende vak? Vervolgens hebben we ons gericht op de oplossingen. Wat zou de beste oplossing zijn per vak.

Vanzelfsprekend hebben de interviews per type respondent een andere focus gehad. De interviews met vertegenwoordigers van de verschillende vakinhoudelijke verenigingen gingen met name over het schoolvak en gaven de visie weer van de verenigingen. Het gaat hier om vakinhoudelijk betrokken personen, aangezien het met name (voormalige) leraren zijn die betrokken zijn bij het vak. Zij kunnen precies aangeven wat voor vakbevoegdheid gewenst is per vak. De interviews met scholen waren gericht op de praktijk. In hoeverre

hebben scholen tot nu toe een probleem ervaren met de inzet van docenten voor het betreffende vak en wat voor docenten zetten zij daarvoor in? Om een zo breed mogelijk beeld te krijgen, hebben we verschillende typen en soorten scholen benaderd. Naast scholen hebben we ook de VO-raad gesproken om zo meer zicht te krijgen op de problematiek en de gewenste oplossing. De laatste serie gesprekken, met de lerarenopleidingen, gingen minder in op de inhoud van het vak, maar gingen vooral in op de mate waarin er een probleem is (wat staat er op het getuigschrift en het diplomasupplement) en wat de oplossing van het probleem zou kunnen zijn.

Tijdens het onderzoek bleek dat er een Verkenningcommissie Kunstvakken is die tot taak heeft voorstellen te doen voor de ontwikkeling van de kunstvakken in de tweede fase van havo en vwo. Aangezien deze voorstellen ertoe kunnen leiden dat het kunstonderwijs en dus ook de eindexamenvakken kunnen wijzigen, hebben we in overleg met het ministerie besloten geen advies te geven over de kunstvakken en onze bevindingen over de kunstvakken op te nemen in de bijlage.

1.4 Leeswijzer

We hebben ervoor gekozen om per vak/type vak verslag te leggen van de problematiek en de mogelijke oplossing. Bij elk vak gaan we allereerst in op het probleem en of er wel een probleem is. Vervolgens gaan we in op de mogelijke oplossing. Elk hoofdstuk sluiten we af met een tabel waardoor in één oogopslag het duidelijk is wat onze bevindingen zijn. In het laatste hoofdstuk, hoofdstuk 8, presenteren we onze aanbevelingen nogmaals, maar dan samengevat in één hoofdstuk.

In bijlage 1 zijn onze bevindingen over de kunstvakken te vinden.

2 OPLOSSINGSRICHTINGEN

Voordat we ingaan op de oplossingsrichtingen per vak, gaan we eerst in op de mogelijke oplossingsrichtingen die we onderscheiden en onze bevindingen erover. Veel van onze bevindingen over de oplossingsrichtingen per vak gelden voor meer vakken.

2.1 Aanpassing getuigschrift

Op het getuigschrift, ofwel diploma staat de naam van de opleiding vermeld. Over het algemeen geeft dat dus meteen aan welke bekwaamheid iemand heeft behaald. Iemand die de eerstegraads lerarenopleiding Nederlands heeft gevolgd, mag het vak Nederlands in het gehele voortgezet onderwijs geven. Naast het getuigschrift geven instellingen een diplomasupplement uit. Op dit supplement staan de vakken vermeld die een student met goed gevolg heeft afgelegd en tevens staan de bekwaamheden vermeld. Hierbij gaat het om de om de vakbekwaamheid die ontleend mag worden aan het behalen van het diploma. Per opleiding en instelling verschilt het wat er precies op vermeld staat. Het aanpassen van de naam van de opleiding als oplossing is geen optie. Instellingen zullen in dat geval een nieuwe CROHO-registratie moeten aanvragen, dit is een traject dat al snel twee jaar kan duren. Het aanpassen van het diplomasupplement daarentegen is wel een mogelijkheid. Door op het diplomasupplement expliciet de schoolvakken te vermelden waarvoor een afgestudeerde van de lerarenopleiding bekwaam is, scheidt dit voor scholen meteen duidelijkheid over de vakken die een docent mag geven.

Indien een opleiding voldoende aansluit bij een schoolvak hebben de lerarenopleidingen waarmee we hebben gesproken geen bezwaren tegen het aanpassen van de bekwaamheden die vermeld worden op het diplomasupplement. Met name de universitaire lerarenopleidingen hebben er wel op gewezen dat daarover overeenstemming moet zijn binnen de lerarenopleidingen en dat dit verzoek vanuit het ministerie moet komen. Ook heeft een universitaire lerarenopleiding aangegeven dat het niet direct de voorkeur geniet en dat de voorkeur uitgaat naar een conversietabel.

De VO-raad, de sectororganisatie voor vo-scholen, heeft aangegeven dat de voorkeur uitgaat naar duidelijkheid voor scholen. Voor schoolleiders moet er geen twijfel over bestaan welke vakken een docent mag geven. Aan de andere kant moeten de scholen wel de mogelijkheid hebben om pragmatisch om te gaan met de inzet van personeel. Het volledig dichttimmeren van de bevoegdhedenregelingen heeft daarom niet de voorkeur.

2.2 Aanpassing curriculum lerarenopleiding

Bij geen enkel vak is de aanpassing van het curriculum van de lerarenopleiding aan de orde gekomen. De problematiek bij de vakken die we in dit onderzoek hebben meegenomen, lijkt met name op het gebied van naamgeving te spelen. Er zijn lerarenopleidingen die opleiden tot een bevoegdheid voor het schoolvak, maar het schoolvak staat echter niet als zodanig vermeld op het diplomasupplement.

2.3 Opname in conversietabel

In de inleiding gaven we al aan dat tijdens de bijeenkomst van de overleggroep Conversietabel bevoegdheden bleek dat ook bevoegdheden voor vakken zoals CKV onduidelijk zijn en dat het niet alleen gaat om bevoegdheden die vanaf het jaar 2012-2013 ontleend kunnen worden aan een getuigschrift, maar ook om eerder behaalde bevoegdheden, omdat er onduidelijkheid bestaat over rechten die ontleend kunnen worden aan in het verleden behaalde bevoegdheden. Alhoewel dit niet expliciet in de opdracht aan Regioplan verwerkt is, hebben we dit in de slipstream van het onderzoek meegenomen. Gedurende dit onderzoek kwam dit probleem daarom nog wel eens aan de orde, alhoewel het in mindere mate lijkt te leven bij de vakken die binnen het onderzoek vallen.

Momenteel heeft het ministerie de conversietabel beperkt tot oplossingen voor examenvakken. Hierbij gaat het er om, dat de conversietabel de benoembaarheid regelt voor examenvakken waarvoor geen lerarenopleiding bestaat of voor examenvakken met een gewijzigde naam. De conversietabel regelt daarmee meteen de overgang van een eerder behaalde vakbevoegdheid naar een bevoegdheid voor de (nieuwe) eindexamenvakken.

2.4 Beperkingen in het onderzoek

De bovenstaande opmerkingen over de conversietabel leiden er mede toe dat we ervoor kiezen om, voordat we starten met het bespreken van de oplossingsrichtingen per vak, de beperkingen aan het onderzoek presenteren. Wel merken we hierover op dat het niet zozeer gaat om beperkingen die we onszelf hebben opgelegd, maar om beperkingen die er zijn, omdat onze onderzoeksopdracht binnen deze kaders beperkt is.

Het onderzoek kent de volgende beperkingen:

- Het betreft alleen examenvakken en geen beroepsgerichte vakken binnen het vmbo;
- het onderzoek beperkt zich tot de vakken die in het vorige hoofdstuk genoemd zijn, alleen indien in het onderzoek andere, gerelateerde vakken aan de orde kwamen, zijn ze meegenomen;
- de conversietabel is alleen als oplossing getoetst voor de eerder genoemde examenvakken in relatie met de huidige bestaande lerarenopleidingen. Het gaat dus niet om een conversietabel die duidelijk maakt welke (oude) opleidingen opleiden voor deze examenvakken.

3 ECONOMISCHE VAKKEN

In dit hoofdstuk staan twee economische vakken centraal, namelijk het vak Economie en het vak Management en Organisatie. Het eindexamenvak Economie wordt op alle niveaus gegeven, vmbo, havo en vwo. Het vak Management en Organisatie is daarentegen alleen een eindexamenvak voor havo en vwo. Het vak Management en Organisatie is bij de invoering van de tweede fase in de plaats gekomen van de vakken Handelswetenschappen en Recht (havo) en Economische wetenschappen II en Recht (vwo).

3.1 Economie

Met het vak economie is er feitelijk niets aan de hand. Er bestaan zowel hbo-opleidingen voor leraar (Algemene) Economie als universitaire opleidingen voor leraar Economie. Beiden leiden op tot leraar Economie. Inhoudelijk is er geen probleem wat de aansluiting tussen de opleiding en het schoolvak betreft. De lerarenopleidingen, de vakvereniging en de scholen hebben op dit punt geen problemen geconstateerd. Het vak Economie wordt in principe door leraren met een eerste- of tweedegraads diploma gegeven (afhankelijk van het niveau).

Bevoegdheid economie op het vmbo voor bedrijfseconomen

Desondanks bleek uit het interview met dhr. Stomp, directeur van de lerarenopleiding Windesheim en lid van de ADEF, dat er een ander probleem is met het vak economie. Het gaat er namelijk niet om of er een lerarenopleiding bestaat voor het vak economie, of wat er precies op het getuigschrift ontstaat, maar om het probleem dat sinds de Wet BIO afgestudeerden van de lerarenopleiding Bedrijfseconomie dit vak niet meer mogen geven. Onder de oude wet- en regelgeving was een docent met een bevoegdheid Bedrijfseconomie óók bevoegd om Economie op het vmbo te geven, terwijl docenten die na 1 augustus 2006 de bevoegdheid Bedrijfseconomie hebben behaald dit vak nu niet meer bevoegd mogen geven.

Alhoewel we in dit onderzoek geen problemen constateren wat het vak Economie betreft en dit ook niet naar voren kwam uit de interviews met vmbo's, wil dit niet zeggen dat er geen probleem is in de praktijk.

Op de Hogeschool Windesheim is het mogelijk om tegelijkertijd de lerarenopleiding Economie en de lerarenopleiding Bedrijfseconomie te volgen. Op die manier kunnen op relatief eenvoudige wijze beide bevoegdheden behaald worden, aangezien de opleidingen voor een groot deel overlappen. Ook op de Hogeschool Arnhem-Nijmegen kunnen beide bevoegdheden behaald worden, omdat de opleidingen volledig geïntegreerd zijn. Dit gaat dus verder dan Windesheim. De opleiding aan de HAN heet daarom ook leraar Economie. Het relatief gemakkelijk behalen van twee bevoegdheden kan echter niet overal en vormt dus geen oplossing voor dit probleem in de praktijk.

In het overleg over de conversietabel van 14 april 2011 kwam naar voren dat de conversietabel de mogelijkheid biedt om dit recht te zetten. Hierover is in het overleg overeenstemming bereikt, waardoor we deze 'conversie' opnemen in onze aanbeveling.

3.2 Management en Organisatie/Bedrijfseconomie

De eerstegraads lerarenopleiding Management en Organisatie is in feite de opvolger van de lerarenopleiding Bedrijfseconomie. Sinds het vak in de plaats is gekomen van Economie II en Handelswetenschappen en Recht hebben de universitaire lerarenopleidingen zich hierop aangepast en is de lerarenopleiding Bedrijfseconomie gewijzigd in de lerarenopleiding Management en Organisatie. Momenteel zijn er nog wel studenten die de lerarenopleiding Bedrijfseconomie volgen, maar het gaat hierbij om studenten die enkele jaren geleden zijn ingestroomd. De opleiding houdt vanzelf op te bestaan en kan vervolgens uit CROHO geschrapt worden. Op het diplomasupplement van afgestudeerden van de lerarenopleiding Management en Organisatie staat het vak Management en Organisatie vermeld.

In de praktijk wordt het vak M&O voornamelijk gegeven door eerstegraads leraren Bedrijfseconomie, aangezien het overgrote deel van de huidige leraren afgestudeerd is voor de invoering van het vak M&O en de nieuwe lerarenopleiding M&O. Inhoudelijk vormt dit geen probleem, de kennis sluit aan bij het vak M&O.

3.3 Conclusie en aanbeveling

Hieronder vermelden we schematisch nogmaals onze bevindingen. Zoals te zien is in de tabel, vormen de examenvakken Economie en Management en Organisatie geen probleem. Er zijn lerarenopleidingen voor zowel het schoolvak Economie als het schoolvak Management en Organisatie. Daarnaast hebben we geconstateerd dat de tweedegraads bevoegdheid voor Bedrijfseconomie voldoende is om het vak Economie in het vmbo te kunnen geven. Ook de eerstegraads opleiding Bedrijfseconomie, die veel van de huidige M&O-leraren hebben gevolgd, sluit voldoende aan bij het vak M&O en zou daarom toegevoegd kunnen worden aan de conversietabel.

Tabel 3.1 Overzicht Economie

Examenvak	Niveau	Opleiding (CROHO)	Probleem	Verwante bevoegdheid?	Inhoudelijke aansluiting verwante bevoegdheid	Oplossingsrichting
Economie	Vmbo-bb, -kb, -gl en -tl	Tweedegraads Economie of Algemene Economie	Nee	Tweedegraads Bedrijfseconomie	Ja	Conversietabel: Bevoegdheid Bedrijfseconomie leidt tot bevoegdheid Economie in het vmbo.
Economie	Havo/vwo	Eerstegraads Economie	Nee			
Management en Organisatie (M&O)	Havo/vwo	Eerstegraads Management en Organisatie,	Nee	Eerstegraads Bedrijfseconomie	Ja	Conversietabel: bevoegdheid Bedrijfseconomie leidt tot bevoegdheid M&O

4 LICHAMELIJKE OPVOEDING

In dit tweede hoofdstuk gaan we in op de aan Lichamelijke opvoeding verwante vakken, namelijk Bewegen, Sport en Maatschappij (BSM), Sport, Dienstverlening en Veiligheid (SDV) en Lichamelijke opvoeding I en II. Het vak BSM is een eindexamenvak voor havo/vwo, SDV een intersectoraal vmbo/programma en Lichamelijke opvoeding (algemeen deel) en Lichamelijke opvoeding II eindexamenvakken voor het vmbo.

Lichamelijke opvoeding versus Lichamelijke oefening

Het schoolvak, en ook het eindexamenvak, heet Lichamelijke opvoeding. De bijbehorende lerarenopleiding heet echter lerarenopleiding Lichamelijke oefening. We hebben hierover contact gehad met dhr. Donkers, voorzitter van het landelijk overleg van de academies voor Lichamelijke opvoeding (ALO). Hij gaf aan dat de ALO's opleiden voor docent Lichamelijke opvoeding, terwijl de opleiding nog steeds Lichamelijke oefening heet. Hij gaf aan dat de ALO's overeenstemming hebben bereikt en allemaal Lichamelijke opvoeding op het getuigschrift gaan vermelden. Ook zal een nieuwe CROHO-registratie worden aangevraagd. In feite wordt hiermee de eerste hiaat tussen de naam van de opleiding en de naam van het schoolvak uit de weggeruimd.

4.1 Bewegen, Sport en Maatschappij

Het vak Bewegen, Sport en Maatschappij (BSM) is een keuze-examenvak op havo/vwo-niveau. Dit wordt naast het voor alle leerlingen verplichte vak Lichamelijke opvoeding (gemeenschappelijk deel) aangeboden. BSM kan worden gezien als een verdiepend vak en voorbereidend op vervolgonderwijs. Leraren Lichamelijke oefening worden voor de vakontwikkeling BSM binnen hun eigen school, ondersteund door netwerken BSM van SLO (Stichting leerplanontwikkeling Nederland).

Alhoewel er geen lerarenopleiding BSM bestaat, is er in de praktijk geen onduidelijkheid wie er BSM mag geven. Zowel de scholen, de vakverenigingen en de lerarenopleidingen zijn het erover eens dat de lerarenopleiding Lichamelijke opvoeding voldoende opleidt om dit vak te kunnen geven. Het vak BSM maakt net zoals LO2 en SDV deel uit van de startkwalificaties van de zes lerarenopleidingen LO en van het beroepsprofiel leraar Lichamelijke opvoeding. De opleiding zelf leidt op tot een ongegradeerde bevoegdheid, waardoor afgestudeerden een eerstegraads bevoegdheid hebben. Zij hebben dus een vakbevoegdheid voor het gehele voortgezet onderwijs.

Het getuigschrift vermeldt echter uitsluitend het vak Lichamelijke opvoeding. Dit betekent dat alhoewel de lerarenopleiding aansluit bij het schoolvak, er momenteel feitelijk geen bevoegdheid voor afgegeven wordt.

De voorzitter van het landelijk overleg van de ALO's heeft aangegeven dat het geen probleem is om ook BSM op het diploma te vermelden.

4.2 Lichamelijke opvoeding (algemene deel) en lichamelijke opvoeding II

Zowel in het vmbo als in het havo/vwo wordt het vak Lichamelijke opvoeding (gemeenschappelijk deel) gegeven. Dit vak wordt in het vmbo gegeven aan vmbo-leerlingen in de gemengde en de theoretische leerweg. Naast dit vak bestaat ook het vak Lichamelijke opvoeding II in het vmbo. Dit vak is vergelijkbaar met het vak BSM voor het havo/vwo.

Net zoals bij BSM is er in de praktijk geen onduidelijkheid wie deze vakken mogen geven. Ook nu gaat het om afgestudeerden van de lerarenopleiding Lichamelijke opvoeding. Ook is de problematiek dezelfde: beide vakken staan niet exact op het getuigschrift vermeld. Net zoals bij het vak BSM lijken er geen bezwaren te zijn om het vak op het diploma te vermelden.

4.3 Sport, Dienstverlening en Veiligheid

Sport, Dienstverlening en Veiligheid (SDV) is pas na toekenning van het onderzoek toegevoegd. Het is eigenlijk geen vak, maar het is een intersectoraal vmbo-programma (leerjaar 3 en 4) dat sinds 2007 wettelijk verankerd is. Een belangrijk kenmerk van het SDV-programma is het competentiegerichte karakter. Vmbo-scholen worden in de ontwikkeling van hun examenprogramma SDV ondersteund door het platform SDV. Hierbij zijn naast docenten LO ook andere vakleraren betrokken. Omdat het dus niet zozeer een vak is, maar een vmbo-programma, is het in die zin geen echt examenvak.

Binnen de scholen is er geen onduidelijkheid over wie wat mag geven. Het sportgedeelte van het programma wordt verzorgd door docenten met een bevoegdheid voor Lichamelijke opvoeding, terwijl andere delen van het programma door anderen worden verzorgd.

Ook dit vak/programma kan, indien gewenst, op het diploma worden vermeld, volgens de voorzitter van het ALO-overleg.

4.4 Conclusie en aanbeveling

Net zoals in het vorige hoofdstuk presenteren we ook hier onze conclusies schematisch.

Tabel 4.1 Overzicht Lichamelijke opvoeding

Examenvak	Niveau	Opleiding (CROHO)	Probleem	Verwante bevoegdheid	Inhoudelijke aansluiting verwante bevoegdheid	Oplossingsrichting
Bewegen, Sport en Maatschappij (BSM)	Havo/vwo		Ja, BSM staat niet op ALO-getuigschrift.	Lichamelijke oefening (ongegradeerd)	Ja, BSM is onderdeel van de opleiding	Vermelding op diploma. Conversietabel: bevoegdheid Lichamelijke oefening.
Lichamelijke opvoeding (gemeenschappelijk deel)	Vmbo-gl & -tl/ Havo/vwo		Nee, alhoewel het vak niet exact vermeld staat.	Lichamelijke oefening (ongegradeerd)	Ja	Vermelding op diploma. Conversietabel: bevoegdheid Lichamelijke oefening.
Lichamelijke opvoeding 2 (LO2)	Vmbo-gl & -tl		Nee, alhoewel het vak niet exact vermeld staat.	Lichamelijke oefening (ongegradeerd)	Ja	Vermelding op diploma. Conversietabel: bevoegdheid Lichamelijke oefening.
Sport, Dienstverlening en Veiligheid (SDV)*	Vmbo-bb & -kb		Ja, SDV staat niet op getuigschrift.	Lichamelijke oefening (ongegradeerd) (voor onderdelen)	Ja	Geen examenvak, maar intersectoraal programma. Conversietabel: bevoegdheid Lichamelijke oefening.

* Feitelijk geen examenvak, maar een examenprogramma dat uit verschillende onderdelen bestaat.

De vakken BSM, LO1 en LO2 maken deel uit van de opleiding voor leraar Lichamelijke opvoeding. Ook de LO-gerelateerde onderdelen binnen het examenprogramma SDV maken deel uit van de opleiding. De inhoudelijke aansluiting is dus geen probleem. Ze staan echter niet als zodanig vermeld op het getuigschrift. Indien het ministerie een verzoek indient bij de verschillende lerarenopleidingen is het mogelijk om de vakken te vermelden op het diploma. Dit geldt voor docenten die al over een bevoegdheid voor Lichamelijke oefening beschikken. Deze bevoegdheid is voldoende om de hieraan gerelateerde vakken te kunnen geven.

5 MAATSCHAPPIJVAKKEN

De derde groep vakken die we aan de orde laten komen, zijn de maatschappijvakken Geschiedenis, Maatschappijleer, Maatschappijwetenschappen, Maatschappijleer (gemeenschappelijk deel) en Maatschappijleer II.

5.1 Geschiedenis (en Staatsinrichting)

Geschiedenis en Staatsinrichting is met ingang van de tweede fase in 2002 veranderd in Geschiedenis. Het element van politieke bewustwording is sinds de tweede fase ondergebracht bij het vak Maatschappijleer. De geschiedenis van de Nederlandse democratie is bij het vak Geschiedenis gebleven. Het examenvak Geschiedenis zoals dit op vmbo/havo/vwo wordt gegeven, sluit qua vakinhoud goed aan bij het curriculum van de tweedegraads en eerstegraads lerarenopleidingen Geschiedenis. Het eindexamenvak Geschiedenis heeft dus een bijbehorende lerarenopleiding en er is dus geen probleem wat betreft de bevoegdheid voor het vak Geschiedenis.

5.2 Maatschappijwetenschappen

Het vak Maatschappijwetenschappen is een eindexamenvak op het havo en het vwo. Bij de herziening van de tweede fase in augustus 2007 is de naam van Maatschappijleer II veranderd in Maatschappijwetenschappen. Maatschappijwetenschappen heeft momenteel geen aparte bevoegdheidsregeling. Het wordt gegeven door leraren met een eerstegraads bevoegdheid Maatschappijleer.

Het vak Maatschappijwetenschappen is aan verandering onderhevig en de inhoud van het vak beweegt zich in de richting van sociologie en politicologie. Het nieuwe examenprogramma gaat in 2016 in en de opleidingen zullen zich daar op aanpassen. Momenteel sluit de opleiding aan bij het schoolvak Maatschappijwetenschappen. Dit blijkt onder andere uit antwoorden van een vertegenwoordiger van de lerarenopleiding Maatschappijleer aan de Universiteit Leiden, aangezien in de studie reeds aandacht wordt gegeven aan het vak Maatschappijwetenschappen.

In de praktijk worden er ook geen problemen ondervonden. Over het algemeen wordt dit vak gegeven door docenten met een bevoegdheid voor Maatschappijleer. Er zijn overigens scholen die ook docenten Geschiedenis dit vak laten geven. Onduidelijk is het daarbij om docenten gaat die voor 1981 zijn afgestudeerd of niet. Tot 1981 werd er automatisch een bevoegdheid voor Maatschappijleer verkregen na afronding van de lerarenopleiding Geschiedenis.

Ondanks dat er een geschikte lerarenopleiding is voor het vak Maatschappijwetenschappen, volgens zowel de vakvereniging als de lerarenopleiding, namelijk de eerstegraads opleiding Maatschappijleer, wordt er geen bevoegdheid voor het vak afgegeven via de opleiding. Het onderwijscentrum van de VU heeft aangegeven dat, indien er een verzoek volgt vanuit het ministerie en de universitaire lerarenopleidingen er overeenstemming over bereiken er geen inhoudelijke bezwaren zijn om dit vak te vermelden op het diplomasupplement. Bovendien gaf de vakvereniging NVLM aan dat er vanuit de opleiders al een verzoek is gekomen om Maatschappijwetenschappen ook in de naam van de opleiding toe te staan. De lerarenopleiding van de Universiteit van Tilburg gaf aan dat deze naamswijziging inmiddels is ingediend bij de Dienst Uitvoering Onderwijs. Vanaf 1 september 2011 heet de opleiding Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen. Studenten die vanaf dan instromen in de lerarenopleiding hebben dan automatisch ook een bevoegdheid voor Maatschappijwetenschappen.

5.3 Maatschappijleer (gemeenschappelijk deel) en Maatschappijleer II

Maatschappijleer (gemeenschappelijk deel) en Maatschappijleer II zijn eindexamenvakken op het vmbo en worden gegeven door docenten met een eerste- of tweedegraads bevoegdheid voor Maatschappijleer. Volgens de vakvereniging sluiten de eerste- en tweedegraads opleidingen Maatschappijleer aan bij deze twee schoolvakken. Inhoudelijk is er dus geen probleem en ook op scholen worden er geen problemen ondervonden. Dat een bevoegdheid voor Maatschappijleer een bevoegdheid geeft voor beide vakken, daar is geen discussie over mogelijk.

De vakken staan niet exact vermeld op het diploma van de lerarenopleiding. Een vermelding van beide vakken op het diplomasupplement van de universitaire lerarenopleiding is mogelijk, indien er een verzoek volgt en er overeenstemming over wordt bereikt.

5.4 Conclusie en aanbeveling

De schoolvakken Maatschappijwetenschappen, Maatschappijleer (gemeenschappelijk deel) en Maatschappijleer II sluiten voldoende aan bij de lerarenopleidingen Maatschappijleer die er zijn. De eerstegraads opleiding Maatschappijleer heeft voldoende aansluiting bij de vakken Maatschappijwetenschappen, Maatschappijleer (gemeenschappelijk deel) en Maatschappijleer II en de tweedegraads opleiding sluit voldoende aan bij de vakken Maatschappijleer (gemeenschappelijk deel) en Maatschappijleer II. Het is dus mogelijk om de vakken toe te voegen aan de diplomasupplementen van de opleidingen. Dit zal echter niet meer nodig zijn voor de eerstegraads

lerarenopleiding, aangezien deze opleiding met ingang van 1 augustus van naam zal veranderen.

Bovendien zijn er geen inhoudelijke bezwaren om de vakken op te nemen in de conversietabel, zodat docenten met een bevoegdheid Maatschappijleer deze vakken mogen geven.

Tabel 5.1 Overzicht maatschappijvakken

Examenvak	Niveau	Opleiding (CROHO)	Probleem	Verwante bevoegdheid	Inhoudelijke aansluiting verwante bevoegdheid	Oplossingsrichting
Geschiedenis	Havo/vwo	Eerstegraads Geschiedenis en Geschiedenis en Staatsinrichting	Nee			
Geschiedenis	Vmbo-bb, -kb, -gl & -tl	Eerste- en tweedegraads Geschiedenis	Nee			
Maatschappijwetenschappen	Havo/vwo		Ja, niet vermeld op diploma	Eerstegraads Maatschappijleer Vanaf 01-09-11: eerstegraads opleiding Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen	Ja	Conversietabel: Bevoegdheid Maatschappijleer
Maatschappijleer (gemeenschappelijk deel)	Vmbo-bb, -kb, -gl en -tl		Ja, niet exact vermeld op diploma	Eerste- en tweedegraads Maatschappijleer	Ja	Vermelding op diploma. Conversietabel: bevoegdheid Maatschappijleer.
Maatschappijleer II	Vmbo-bb, -kb, -gl en -tl		Ja, niet exact vermeld op diploma	Eerste- en tweedegraads Maatschappijleer	Ja	Vermelding op diploma. Conversietabel: bevoegdheid Maatschappijleer.

6 NATUURWETENSCHAPPELIJKE VAKKEN

Dit hoofdstuk gaat in op de vakken NASK I en NASK II, Natuur, Leven en Technologie (NLT) en zijdelings op het vak Algemene natuurwetenschappen (ANW). Aangezien dit allemaal vakken zijn die behoren tot de natuurwetenschappen, hebben we dit hoofdstuk ook hiernaar genoemd.

6.1 NASK I en NASK II

Na het gesprek met de Nederlandse Vereniging voor het Onderwijs in de Natuurwetenschappen (NVON) werd het duidelijk dat NASK I Natuurkunde is en NASK II Scheikunde. Ook de scholen die we erover spraken, hebben dit bevestigd. Daarmee is het voor zowel de vakvereniging als voor scholen in principe duidelijk wie voor beide vakken bevoegd is. Afgestudeerden van de eerste- en tweedegraads lerarenopleiding Natuurkunde voor NASK I en afgestudeerden van de eerste- en tweedegraads lerarenopleiding Natuurkunde voor NASK II. De vakvereniging gaf aan uit de praktijk voorbeelden te kennen van natuurkundigen die NASK II gaven en scheikundigen die NASK I gaven en dat dat niet altijd goed gaat. De opleiding is daarvoor niet voldoende.

De vakvereniging gaf aan dat er daarom ook de voorkeur naar uit gaat dat de vakken gewoon weer gewoon Natuur- en Scheikunde gaan heten. Omdat dit breder leeft, hebben twee Tweede Kamerleden begin 2010 een amendement ingebracht waarin ze verzochten om de Wet op het voortgezet onderwijs zodanig te vereenvoudigen dat NASK I weer Natuurkunde gaat heten en NASK II weer Scheikunde.¹ De toenmalige staatssecretaris Van Bijsterveldt heeft echter aangegeven dat deze wijziging geen recht zou doen aan de inhoud van de vakken, omdat beide vakken elementen bevatten van zowel Natuurkunde als Scheikunde.²

Volgens de vakvereniging bevat Scheikunde altijd wat elementen van Natuurkunde en Natuurkunde wat elementen van Scheikunde, ook op andere niveaus binnen het voortgezet onderwijs waar wel de vakbenamingen worden gehanteerd.

In feite is er daarom sprake van een ander probleem, de naamgeving van de vakken sluit niet aan bij de lerarenopleiding en niet omgekeerd. Ook volgens de lerarenopleiding die we hierover gesproken hebben, lopen beide tweedegraads opleidingen uiteen en is het niet mogelijk om voor beide vakken

¹ Tweede Kamer der Staten Generaal. Vergaderjaar 2009-2010. Amendement van de leden Depla en Biskop. Wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs ter vereenvoudiging van de wettelijke regels over sectorvakken bij het onderwijs in de leerwegen bij scholen voor middelbaar algemeen voortgezet onderwijs of beroepsonderwijs (KST140255).

² Tweede Kamer der Staten Generaal. Handelingen 2009-2010, nr 50, 3 februari 2010.

een bevoegdheid af te geven, zonder daarvoor extra vakken te volgen.³ Wel komt het voor dat er veel overlap is tussen beide opleidingen, gezien de kleine aantallen studenten die beide opleidingen volgen. Deze opleiding gaf mede daarom expliciet aan dat het vak NASK in de onderbouw wel gegeven kan worden door afgestudeerden van beide lerarenopleidingen. Dit vak is overigens wel een combinatie van natuur- en Scheikunde.

De voorkeursoplossing voor NASK I en II is, volgens zowel de vakvereniging als de lerarenopleidingen, eigenlijk de aanpassing van de vakbenamingen. Mocht dat niet mogelijk zijn, dan is het een mogelijkheid om NASK I te vermelden op het diplomasupplement van Natuurkunde en NASK II op het diplomasupplement van de lerarenopleidingen Scheikunde.⁴

6.2 NLT

Het vak Natuur, Leven en Technologie bestaat uit elementen van Natuurkunde, Scheikunde, Biologie, Wiskunde en Aardrijkskunde (fysische geografie). In de praktijk wordt, volgens de vakvereniging en de scholen, het vak door eerstegraads docenten met één van deze bevoegdheden gegeven en het minste door aardrijkskundedocenten.

Aangezien het vak uit veel verschillende elementen bestaat uit verschillende vakgebieden kan het volgens de vakvereniging niet door één docent worden gegeven. Elke docent kan een onderdeel geven vanuit zijn eigen expertise. Het verschilt per school sterk hoe het vak gegeven wordt en hoe dat georganiseerd is. Zo zijn er scholen die een soort collegezaal hebben waardoor er meerdere docenten bij een les aanwezig zijn, zodat iedereen zijn eigen onderdeel kan verzorgen. Ook zijn er scholen die het onderwijs per module verzorgen en kan het ook zijn dat er elke week een andere docent voor de klas staat die lesgeeft in zijn specifieke onderdeel. Roostertechnisch is dit vaak een groot probleem en dit verklaart mede de variatie in de manier waarop het georganiseerd is. Ter ondersteuning van dit vak bestaat er een aantal NLT-steunpunten waar universiteiten en hbo's een bijdrage aan leveren, deze worden (beperkt) gefaciliteerd door OCW. Er zijn zo'n 65 modules waar zij nascholing voor verzorgen.

Het vak kan niet door één docent gegeven worden en één opleiding is er niet en zal er ook niet komen. De vakvereniging gaf aan dat dit vak wat hen betreft in de conversietabel kon terechtkomen, waarbij de voorwaarde is dat een docent een eerstegraads bevoegdheid moet hebben voor één van de

³ De vakvereniging gaf aan dat het diploma van zowel de tweedegraads opleiding Natuurkunde als de tweedegraads opleiding Scheikunde het vak NASK vermeldt op het diplomasupplement. We hebben geen lerarenopleiding gesproken die dat kon bevestigen.

⁴ Het vak NASK voor de onderbouw zou wel vermeld moeten worden op het diplomasupplement.

onderliggende vakken. Uit gesprekken met scholen werd duidelijk dat het vak over het algemeen ook multidisciplinair gegeven wordt. Al was er ook een school die aangaf dat het vak voornamelijk door de sectie Natuurkunde werd verzorgd.

Het Onderwijscentrum van de Vrije Universiteit gaf aan dat zij er, onder de al vaker genoemde voorwaarden, in principe geen bezwaren tegen hadden om dit vak op te nemen op het diplomasupplement van het getuigschrift van de lerarenopleiding, Natuurkunde, Scheikunde, Biologie, Wiskunde en Aardrijkskunde.

Aangezien het vak bestaat uit een combinatie van verschillende vakken, de vakvereniging aangaf dat het van belang is dat het vak multidisciplinair wordt verzorgd en dat dit ook daadwerkelijk het geval is op scholen, is een opname in de conversietabel de oplossing die het meeste aansluit bij de inhoud van het vak. Wel zal, om het multidisciplinaire karakter te waarborgen, de eis gesteld moeten worden dat het vak ook daadwerkelijk verzorgd wordt in een team dat bestaat uit leerkrachten met alle bevoegdheden.

6.3 ANW

Het vak Algemene Natuurwetenschappen verschilt inhoudelijk veel van NLT. Het bestaat uit een combinatie van Natuurkunde, Scheikunde en Biologie, is algemener dan NLT en gaat ook niet de diepte in. Het vak krijgt minder aandacht dan voorheen, er is minder animo voor. Het vak wordt vrijwel niet meer gegeven. Voor dit vak geldt hetzelfde als voor ANW, ofwel opname in de conversietabel waarbij een eerstegraads bevoegdheid voor Natuurkunde, Scheikunde of Biologie is vereist ofwel een vermelding op het diplomasupplement van het getuigschrift.

6.4 Conclusie en aanbeveling

Er zijn geen inhoudelijke bezwaren om NLT en ANW te vermelden op het diplomasupplement van het getuigschrift. De vakvereniging vindt, mede vanwege het feit dat de vakken uit verschillende elementen bestaan, dat het een vak is dat terecht zou moeten komen in de conversietabel.

De naamgeving van het schoolvak NASK I in zou bij voorkeur gewijzigd moeten worden in Natuurkunde en NASK II in Scheikunde.

Tabel 6.1 Overzicht natuurwetenschappelijke vakken

Examenvak	Niveau	Opleiding (CROHO)	Probleem	Verwante bevoegdheid?	Inhoudelijke aansluiting verwante bevoegdheid	Oplossingsrichting
NLT	Havo/vwo		Ja	Eerstegraads bevoegdheid Natuurkunde, Scheikunde, Biologie, Wiskunde en Aardrijkskunde	Ja, zolang eigen onderdeel wordt gegeven	Conversietabel: alle bevoegdheden vertegenwoordigd in het team.
ANW	Havo/vwo		Ja	Eerstegraads docenten Natuurkunde, Scheikunde en Biologie		
Nask 1	Vmbo-bb, -kb, -gl en -tl		Ja	Eerste- of tweedegraads bevoegdheid Natuurkunde	Ja	Naamgeving examenvak wijzigen in Natuurkunde
Nask 2	Vmbo-gl en -tl		Ja	Eerste- of tweedegraads bevoegdheid Scheikunde	Ja	Naamgeving examenvak wijzigen in Scheikunde

7 ONDERZOEK EN ONTWERP

Dit hoofdstuk gaat in op slechts één vak, het vak Onderzoek en Ontwerp (O&O). Via contact met de Stichting Technasium hebben we meer zicht gekregen op de vakinhoud en de bijbehorende bevoegdheid.

Het vak O&O wordt uitsluitend gegeven op een Technasium. Het vak is een profielkeuzevak binnen de profielen Natuur & Techniek en Natuur & Gezondheid. Het vak wordt afgerond in het schoolexamen, met de meesterproef. Leerlingen die hun meesterproef voldoende hebben afgerond, ontvangen naast hun havo- of vwo-diploma een technasiumcertificaat.

O&O is een praktijkgericht vak. Leerlingen leren er werken en denken als onderzoeker en als ontwerper. De projectopdrachten zijn gebaseerd op actuele en innovatieve vraagstukken in de moderne wereld van bèta en techniek. Het werkproces dat de leerlingen doorlopen is afgeleid van het werkproces van een professional. Waar nodig wordt kennis van bètavakken gebruikt voor het realiseren en verantwoorden van oplossingen en resultaten. De stichting Technasium beschouwt een docent O&O als bevoegd wanneer deze een eerstegraads bevoegdheid heeft én aanvullend een O&O-certificaat heeft behaald. Dit certificaat is te behalen door scholing te volgen bij de Stichting Technasium.

De praktijk leert dat het met name bètadocenten zijn, maar het komt ook voor dat het om talendocenten gaat of om docenten met een kunstvakbevoegdheid. Wel is een affiniteit met bètavakken en techniek relevant en het behaalde O&O-certificaat.

De Stichting Technasium gaf al aan dat er momenteel een pilot loopt om al tijdens een lerarenopleiding voor een bètavak een aantekening te halen voor het schoolvak O&O. We hebben daarom contact opgenomen met de opleidingsdirecteur van de Universiteit Twente, die daarbij betrokken is. Ondanks dat het nu nog een pilot is, is de verwachting dat het in de toekomst op meer universiteiten mogelijk zal zijn om deze aantekening te halen binnen de lerarenopleiding. Een afgestudeerde docent zal dan geen certificaat meer hoeven te halen via de Stichting Technasium. De aantekening dat dit vak is behaald, zal op het diplomasupplement van de gevolgde lerarenopleiding verschijnen, maar het wordt niet als vakbevoegdheid weergegeven op het diplomasupplement. Het is echter wel een optie om het toe te voegen aan het diplomasupplement. De opleidingsdirecteur gaf aan dat hij dit ging meenemen in de evaluatie van de pilot, zodat studenten ook daadwerkelijk via een lerarenopleiding een bekwaamheid voor O&O kunnen behalen.

In hetzelfde gesprek kwam naar voren dat de technische universiteiten naast de 'O&O-aantekening' de mogelijkheid aan het onderzoeken zijn om een lerarenopleiding Ontwerpen te realiseren. Deze opleiding is bedoeld voor

vormgevers en architecten om hen de mogelijkheid te geven om in het onderwijs te gaan werken. Deze opleiding is dus niet bedoeld als specifieke O&O-lerarenopleiding voor een brede doelgroep, maar uitsluitend voor een wat selectere groep. De opleiding zal daarom ook geen lerarenopleiding O&O gaan heten. Wel zal de opleiding voldoende aansluiten bij het vak O&O. Mocht de opleiding daadwerkelijk opgericht worden, dan bestaat er de mogelijkheid om dit vak als specifieke bevoegdheid te vermelden op het diplomasupplement.

Aangezien de 'O&O-aantekening' zich nog in de pilotfase bevindt en het bovendien momenteel nog niet zeker is of de lerarenopleiding Ontwerp opgericht zal worden, is er momenteel nog geen manier om een officiële bevoegdheid voor het vak O&O via de lerarenopleiding af te geven. De conversietabel is voor de korte termijn wel een oplossing voor dit vak. Alle betrokkenen waarmee we over dit vak gesproken hebben, gaven aan dat een eerstegraads bevoegdheid en het behalen van het O&O-certificaat via de Stichting Technasium een vereiste zou moeten zijn.

7.1 Conclusie en aanbeveling

Tabel 7.1 Overzicht Onderzoek en Ontwerp

Examenvak	Niveau	Opleiding (CROHO)	Probleem	Verwante bevoegdheid?	inhoudelijke aansluiting verwante bevoegdheid	Oplossingsrichting
O&O	Havo/vwo		Ja	Eerstegraads bevoegdheid	Onvoldoende. Behalen O&O-certificaat is noodzakelijk.	<p>Conversietabel: eerstegraads bevoegdheid + bezit O&O-certificaat.</p> <p>Lange termijn: O&O-aantekening en lerarenopleiding ontwerp (indien gerealiseerd).</p>

8 AANBEVELINGEN

In dit hoofdstuk zetten we de vakken en onze bijbehorende aanbevelingen op een rij. In verband met het zo eenvoudig mogelijk invullen van de conversietabel, raden we aan geen opleidingsnamen te noemen die een via de conversietabel een bevoegdheid geven, maar vaknamen.

Vooraf willen we opmerken dat tijdens het onderzoek is gebleken dat niet alle lerarenopleidingen zich bewust zijn van het feit dat op het getuigschrift of het diplomasupplement alle schoolvakken vermeld moeten worden waarvoor een bekwaamheid is behaald. Het is voor opleidingen over het algemeen een vanzelfsprekendheid dat een lerarenopleiding opleidt voor alle nauw verwante vakken met een net afwijkende naam. Ze besteden er tenslotte aandacht aan in de opleiding. We raden daarom aan om in het overleg met de koepels (ICL en ADEF) de lerarenopleidingen op deze implicaties van de Wet BIO te wijzen.

- **Economie vmbo-bb, -kb, -gl en -tl**
Opname in *conversietabel*: eerste- en tweedegraads bevoegdheid voor het vak bedrijfseconomie geeft een bevoegdheid voor economie in het vmbo.
- **Economie havo/vwo**
Geen probleem geconstateerd en dus geen aanbeveling.
- **Management en Organisatie havo/vwo**
Opname in *conversietabel*: een eerstegraads bevoegdheid voor het vak bedrijfseconomie geeft een bevoegdheid voor M&O.
- **Lichamelijke opvoeding**
Opname in *conversietabel*: een bevoegdheid voor Lichamelijke oefening (ongegradeerd) geeft bevoegdheid voor het vak Lichamelijke opvoeding.
- **Lichamelijke opvoeding (gemeenschappelijk deel)**
 - Toevoeging aan diplomasupplement Lichamelijke oefening/
Lichamelijke opvoeding;
 - opname in *conversietabel*: een bevoegdheid voor Lichamelijke oefening (ongegradeerd) geeft bevoegdheid voor het vak Lichamelijke opvoeding (gemeenschappelijk deel)
- **Lichamelijke opvoeding 2**
 - Toevoeging aan diplomasupplement Lichamelijke oefening/
Lichamelijke opvoeding;
 - opname in *conversietabel*: een bevoegdheid voor Lichamelijke oefening (ongegradeerd) geeft een bevoegdheid voor het vak Lichamelijke opvoeding 2.

- **Bewegen, Sport en Maatschappij**
 - Toevoeging aan diplomasupplement Lichamelijke oefening/ Lichamelijke opvoeding;
 - opname in conversietabel: een bevoegdheid voor Lichamelijke oefening (ongradeerd) geeft een bevoegdheid voor het vak Bewegen, Sport en Maatschappij.

- **Sport, Dienstverlening en Veiligheid**

Intersectoraal programma, geen eindexamenvak en dus geen aanbeveling.

- **Geschiedenis (en Staatsinrichting)**

Geen probleem geconstateerd en dus geen aanbeveling.

- **Maatschappijwetenschappen**
 - Opname in conversietabel: eerstegraads bevoegdheid maatschappijleer geeft bevoegdheid voor het vak Maatschappijwetenschappen.
 - De opleiding heet vanaf 1 september 2011 Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen, op dit punt daarom geen aanbeveling.

- **Maatschappijleer (gemeenschappelijk deel)**
 - Toevoeging aan diplomasupplement Maatschappijleer;
 - opname in conversietabel: eerste- en tweedegraads bevoegdheid maatschappijleer geeft bevoegdheid voor het vak Maatschappijleer (gemeenschappelijk deel).

- **Maatschappijleer II**
 - Toevoeging aan diplomasupplement Maatschappijleer;
 - opname in conversietabel: eerste- en tweedegraads bevoegdheid maatschappijleer geeft bevoegdheid voor het vak Maatschappijleer II.

- **NASK I**
 - Naamswijziging examenvak: NASK I is Natuurkunde;
 - opname in conversietabel: eerste- en tweedegraads bevoegdheid Natuurkunde geeft bevoegdheid voor het vak NASK I.

- **NASK II**
 - Naamswijziging examenvak: NASK II is Scheikunde;
 - opname in conversietabel: eerste- en tweedegraads bevoegdheid Scheikunde geeft bevoegdheid voor het vak NASK II.

- **NLT**
 - Opname in conversietabel: eerstegraads bevoegdheid voor Natuurkunde, Scheikunde, Biologie, Wiskunde en Aardrijkskunde geeft bevoegdheid voor NLT, mits het vak door een team wordt verzorgd waarin alle onderliggende bevoegdheden vertegenwoordigd zijn.

- **O&O**
 - Opname in conversietabel: eerstegraads bevoegdheid geeft bevoegdheid voor O&O, mits in bezit van het O&O-certificaat, behaald via de Stichting Technasium.

BIJLAGE

Kunstvakken

Een relatief groot aantal examenvakken waarbij de bevoegdheid momenteel onduidelijk is, betreft de kunstvakken. Tijdens het onderzoek kwamen we er achter dat er feitelijk meer kunstvakken zijn waarbij er geen opleiding lijkt te zijn die exact aan de naamgeving voldoet. Bovendien werd het duidelijk dat de Verkenningcommissie Kunstvakken zich buigt over de toekomst van de kunstvakken. Dit kan ertoe leiden dat het kunstonderwijs en dus ook de eindexamenvakken kunnen wijzigen. We hebben daarom, in overleg met het ministerie, besloten geen advies te geven over de kunstvakken. Wel brengen we in deze bijlage brengen onze bevindingen rondom de kunstvakken in kaart. Om een goed beeld te krijgen van de situatie betrekken we alle examenvakken in dit overzicht.

De examenvakken

Op dit moment kent het voortgezet onderwijs de volgende examenvakken:

Tabel B1.1 Kunstvakken vmbo-niveau

Vakken	Niveaus
Kunstvakken 1	Alle vmbo-niveaus
Kunstvakken 2 beeldende vakken	vmbo-gl en vmbo-tl
Kunstvakken 2 drama	vmbo-gl en vmbo-tl
Kunstvakken 2 dans	vmbo-gl en vmbo-tl
Kunstvakken 2 muziek	vmbo-gl en vmbo-tl

Kunstvakken 1 bestaat bij de meeste scholen uit het verplichte onderdeel Culturele en Kunstzinnige Vorming (CKV). CKV is een kennismaking met allerlei kunstvormen en is bedoeld om de jeugd bekend te maken met kunst. Sommige scholen breiden dit vak nog uit door dieper in te gaan op enkele specifieke kunstonderdelen. Bij CKV wordt getoetst of men aan bepaalde voorwaarden heeft voldaan; er wordt geen centraal schriftelijk examen afgenomen. CKV wordt gegeven sinds de invoering van de tweede fase.

Naast Kunstvakken 1 kunnen scholieren, met Kunstvakken 2, kiezen voor een afzonderlijke kunstdiscipline. Kunstvakken 2 wordt geëxamineerd met een centraal praktisch examen en een centraal schriftelijk examen.

Binnen Kunstvakken 2, beeldende vakken is er sprake van vier disciplines: tekenen, handvaardigheid, audiovisuele vormgeving, en textiele vormgeving. Scholieren kiezen een van deze vier disciplines en leggen daarin het centraal

praktisch examen af. Het centraal schriftelijk examen van Kunstvakken 2, beeldende vormgeving is voor iedereen gelijk.

Op het havo/vwo-niveau bestaan er iets andere kunstvakken en hebben scholen de mogelijkheid om te kiezen tussen de oude stijl en de nieuwe stijl. Hieronder staan de kunstvakken die op havo/vwo-niveau gegeven worden.

Tabel B1.2 Kunstvakken havo/vwo-niveau

Vakken	Niveaus
<i>Nieuwe stijl</i>	
Kunst*	Havo/vwo
Kunst (beeldende vormgeving)	Havo/vwo
Kunst (dans)	Havo/vwo
Kunst (drama)	Havo/vwo
Kunst (muziek)	Havo/vwo
CKV	
<i>Oude stijl</i>	
Muziek	Havo/vwo
Tekenen	Havo/vwo
Handvaardigheid	Havo/vwo
Textiele vormgeving**	Havo/vwo

* Ook wel Kunst algemeen genoemd.

** Textiele vormgeving heette voor 2007 Textiele werkvormen.

De huidige, nieuwe stijl-examenvakken bestaan sinds 2007 (sinds de herziening van de tweede fase) en omvatten naast een kunstdiscipline ook een algemene, cultuurhistorische component, in de vorm van het vak Kunst (algemeen).

Net als op het vmbo, geldt ook voor CKV op havo/vwo-niveau dat er geen centraal schriftelijk examen wordt afgenomen. Overigens kunnen scholieren, als de school het aanbiedt, in plaats van CKV ook kiezen voor KCV (Klassieke Culturele Vorming).

Bij de examenvakken op havo/vwo-niveau moet worden opgemerkt dat op ongeveer de helft van de scholen nog eindexamens oude stijl worden afgenomen. Deze traditionele examenvakken zijn enkel gericht op een kunstdiscipline.

Overigens is met de herziening van de tweede fase in 2007 de naamgeving van de examenvakken veranderd:

- CKV-1 is CKV geworden;
- CKV-2 is Kunst, algemeen geworden;
- CKV-3 is Kunst, drama, dans, beeldende vormgeving of muziek geworden.

Onduidelijkheid rondom bevoegdheden

Er bestaat al langere tijd onduidelijkheid over de onderwijsbevoegdheid die is verbonden aan opleidingen voor het docentschap in kunstvakken. Dit komt zowel naar voren uit de contacten met vakverenigingen als uit de contacten met lerarenopleidingen. Vrijwel iedereen geeft aan dat daar onduidelijkheid over bestaat en dat duidelijkheid hierover zeer gewenst is.

De docentenopleidingen van de kunstvakhogescholen geven sinds 2003 een ongegradeerde/ongedeelde en dus eerstegraads bevoegdheid.

Dit wil volgens de vakverenigingen (BDD/drama), (VLS/muziek) en (VONKC/beeldende vormgeving) zeggen dat deze docenten bevoegd zijn voor:¹

- Kunstvakken 1;
- Kunstvakken 2, beeldende vakken, drama, dans of muziek;
- Kunst algemeen;
- Kunst, beeldende vormgeving, drama, dans of muziek;
- Muziek of Tehatex;
- CKV.²

Ook in de politiek heeft er enkele jaren geleden al een discussie plaatsgevonden over de kunstvakopleidingen, zo blijkt uit een brief aan de Tweede Kamer van toenmalig staatsecretaris van Bijsterveldt (d.d. 27 mei 2010). In 2002 hebben het werkveld en de opleidingen ervoor gekozen die opleidingen voor het kunstvakonderwijs te realiseren in de vorm van ongedeelde (dus ongegradeerde) lerarenopleidingen op bachelorniveau. Bij visitatie van die opleidingen enige jaren later bleek het programma van deze bacheloropleiding echter overladen te zijn. In overeenstemming met de HBO-raad is toen besloten aan het bureau Smets+Hover+ een advies te vragen. Overeenkomstig dat advies is er toen voor gekozen uit te blijven gaan van een ongedeelde bevoegdheid (dus voor het hele voortgezet onderwijs en het beroepsonderwijs).

Verder is op 27 april 2010 is op het ministerie van OCW de Verkenning-commissie Kunstvakken geïnstalleerd. Omdat de huidige tweedeling tussen vakken oude en nieuwe stijl niet langer houdbaar is, heeft deze commissie de opdracht gekregen zich te buigen over de toekomst van de kunstvakken en voorstellen te doen voor de toekomstige invulling van de kunstvakken in de tweede fase van havo en vwo. Naar verwachting zal de Verkenning

¹ De contactpersoon van de vakverenigingen op het gebied van dans (Sted en NBDK) was overigens van mening dat een docent Dans niet automatisch ook algemene kunstvakken mag geven, zoals kunstvakken 1, kunst (algemeen) en CKV, zonder daarvoor nascholing te volgen.

² De bevoegdheid voor CKV (van leraren met een docentenopleiding aan een kunstvakhogeschool) is in 1999 geregeld en gepubliceerd in het gele katern. Docenten van kunstvakken en talen mogen CKV geven.

commissie eind 2011 een advies uitbrengen. De toekomst van de lerarenvoorziening (nascholing en opleiding) zal naar alle waarschijnlijkheid ook deel uitmaken van dit advies.

Vermelding vakbevoegdheden op diplomasupplementen

Om een indruk te krijgen van de vakbevoegdheden die momenteel op de diplomasupplementen van lerarenopleidingen staan vermeld, hebben wij contact gezocht met Hogeschool Windesheim en met kunsthogeschool Artez.

Windesheim biedt de lerarenopleiding Docent beeldende kunst en vormgeving (DBKV) aan. Bij de getuigschriften reikt Windesheim een bijlage uit met daarin onder andere een overzicht van de vakken die de bachelor DBKV kan geven in het voortgezet onderwijs (waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen vmbo-onderbouw, vmbo-bovenbouw, eerste fase vo, tweede fase vo/vho oude stijl en tweede fase vo nieuwe stijl). Deze bijlage heeft op dit moment nog niet de officiële de status van diplomasupplement, maar probeert duidelijkheid te scheppen voor de scholen waar afgestudeerde docenten solliciteren. De in de bijlage genoemde vaknamen in de bovenbouw van het vmbo en de tweede fase van vo/vho komen in grote lijnen overeen met de eerder vermelde visie op bevoegdheden van de drie vakverenigingen BDD, VLS en VONKC. Een afgestudeerde van de bachelor DBKV is bekwaam voor de volgende vakken:

Vmbo bovenbouw Kunstvakken 2:

- Tekenen;
- Handvaardigheid;
- Beeldende vorming/vormgeving;
- Textiele werkvormen;
- CKV.

Tweede fase vo/vho (oude stijl, red)

- Tekenen;
- Handvaardigheid;
- Textiele werkvormen;
- CKV 1;
- CKV 2;
- CKV 3 beeldende vormgeving.

Tweede fase vo/vho (nieuwe stijl, red)

- Kunst algemeen;
- Kunst beeldend;
- CKV.

Hogeschool voor de Kunsten Artez biedt vier docentenopleidingen aan: Docent beeldende kunst en vormgeving, Docent muziek, Docent dans, en Docent theater. Artez reikt aan afgestudeerde leerkrachten naast hun getuigschrift voor de specifieke docentenopleiding een officieel diplomasupplement uit. Hierin staat onder andere dat het getuigschrift recht geeft op een eerstegraads bevoegdheid in:

- Beeldende vormgeving, Muziek, Theater of Dans;
- CKV;
- Kunst algemeen;
- Kunst beeldende vormgeving, muziek, theater of dans.

Ook deze vaknamen komen in grote lijnen overeen met de eerder vermelde visie op bevoegdheden van de drie vakverenigingen BDD, VLS en VONKC.

Op grond van de informatie die we van beide hogescholen hebben gekregen, kunnen we concluderen dat er waarschijnlijk een redelijk grote diversiteit tussen de lerarenopleidingen bestaat in de vermelding van vakbevoegdheden die zijn verbonden aan het getuigschrift.

Historische bevoegdheden

Hoewel het niet direct tot de focus van het onderzoek behoorde, vermelden we hieronder tot slot de informatie omtrent historische bevoegdheden die uit de verschillende interviews met vakverenigingen naar voren kwam (Naar aanleiding van de vraag: 'Door welke docenten worden de verschillende kunstvakken in de praktijk gegeven?'). De VONCK heeft, naar aanleiding van dit onderzoek vrij uitgebreid in kaart gebracht welke docenten met welke historische bevoegdheid welke kunstvakken mogen geven. Zo hebben zij dit zelfs in kaart gebracht voor zeer specifieke lerarenopleidingen (voor zover mogelijk). De VONCK wil hierover graag een inhoudelijke discussie met andere kunstvakverenigingen en lerarenopleiders over voeren. Een logische mogelijkheid hiervoor is de Verkenningscommissie Kunstvakken.

Op basis van de gesprekken die wij hebben gevoerd, kunnen we het volgende concluderen:

Wat betreft de kunstvakken in het algemeen

De kunstvakken worden gegeven door docenten met:

- Een diploma van de lerarenopleiding aan een kunstvakhogeschool (ongegradeerde bevoegdheid) vanaf 2003.
- Een akte van de universitaire lerarenopleiding (ULO). Dit geldt voor Kunst Algemeen en voor kunstgeschiedenis/kunstbeschouwing. Deze geeft een eerstegraads bevoegdheid.
- Een akte van de nieuwe lerarenopleiding (NLO). Deze heeft de MO-A-akte vervangen (rond 1980) en geeft dus een tweedegraads bevoegdheid.

- Een akte van de eerstegraads lerarenopleiding tekenen, handvaardigheid of textiele werkvormen (docenten zijn bevoegd in zowel het eerstegraads als het tweedegraads gebied). Deze heeft de MO-B-akte vervangen (rond 1980).
- Een MO-A-akte (deze docenten zijn alleen bevoegd in het tweedegraads-gebied).
- Een MO-B akte (deze docenten zijn alleen bevoegd in zowel het eerstegraads- als het tweedegraadsgebied).

Nadere informatie wat betreft Muziek

Voor 2003 was de opleiding aan het conservatorium gesplitst in:

1. Het 'diploma schoolmuziek'. Dit was de formele eerstegraads opleiding;
2. 'Algemene Muzikale Vorming (AMV)'. Dit was de formele tweedegraads opleiding.

Naast muziekdocenten van deze opleidingen werken er ook nog docenten met een derdegraads acte muziek in het voortgezet onderwijs, met name in de onderbouw en het examentraject in het vmbo. De derdegraads opleiding is echter al langer niet meer te volgen.

Regioplan Beleidsonderzoek

Nieuwezijds Voorburgwal 35

1012 RD Amsterdam

T 020 531 531 5

F 020 626 519 9

E info@regioplan.nl

I www.regioplan.nl